

HISTÒRIA DE VIDA DEL MEU BESAVI: D'UNA CRISI A UNA OPORTUNITAT

Aina Rodié Farré
Tutor: Magda Martínez

EUROSTORY 2022
Treball i Crisi

Índex

1. Introducció	3
2. Metodologia	5
3. El context històric (Anys 30-60)	6
4. La història de vida del meu besavi Josep	9
4.1. La vida a la casa pairal.....	9
4.2. El negoci de les mules creix: La Fira de Salàs de Pallars.....	13
4.3. L'arribada del tractor: cal fer un gir en el negoci familiar	18
4.4. La visió de futur: la creació de la Cooperativa Copirineo	20
5. Fonts d'informació.....	24
5.1. Les fotografies	24
5.2. Les entrevistes.....	33
6. Conclusions.....	39
7. Bibliografia i Webgrafia	41
8. Annexos	42

1. Introducció

Aquest any, quan a l'institut ens van plantejar els temes per fer el nostre projecte de recerca, vaig tenir clar que triava el de l'àmbit social on se'ns plantejava investigar a partir d'històries de vida. Les històries de vida són una narració a partir del relat biogràfic d'una persona mitjançant fotografies, documents, entrevistes,... Escriure sobre fets del passat, segons els recordem i interpretem, ens ajuda a entendre el que va passar. Jo sóc una persona curiosa i observadora, des de ben petita sempre m'ha agradat escoltar al meu padrí explicar històries de quan ell era petit, i per aquest motiu cercar informació sobre la meva família i escoltar com era la vida dels meus avantpassats ho vaig trobar molt interessant.

He volgut conèixer de més a prop la història del meu besavi. A casa sempre n'he sentit a parlar d'ell, de com va fer gran Casa Farré de Llesp, ell era un home amb molta visió pels negocis i que a la vegada es preocupava pels seus i pel seu poble. Per això fer un treball de recerca sobre el que ell va fer, com va ser la seva vida, quant de diferent era respecte d'ara, quines dificultats va tenir, ... m'ha semblat que era una gran oportunitat per poder conèixer millor les meves arrels. A més, ara encara puc utilitzar fonts orals, com ha estat la del meu padrí i el seu germà, que van viure amb ell i per tant m'han pogut donar informació de primera mà sobre el meu besavi i tot el que van viure.

El treball que he realitzat s'emmarca en el tema proposat per Eurostory; treball i crisi. El meu objectiu principal és conèixer millor al meu besavi centrant-me especialment en la feina que ell feia i no tant en la part social. He volgut conèixer a través del testimoni de dos dels seus fills, el Ramón (el meu padrí) i Javier, com era el negoci familiar, a què

es dedicaven, i sobretot, veure l'impacte d'un dels canvis que es va produir aleshores, la mecanització de l'agricultura amb l'arribada del tractor a finals dels anys 50. Aquest fet va transformar de forma significativa l'economia, va suposar la desaparició de les mules i matxos i les fires de bestiar tant importants com la de Salàs del Pallars. Saber-se adaptar a aquests canvis va ser cabdal per l'economia de moltes famílies d'entorns rurals que fins aleshores necessitaven aquests animals per fer la feina del camp. El meu besavi, va saber aprofitar una amenaça, com va ser la crisi de les mules, en una oportunitat.

Finalment vull donar les gràcies a totes aquelles persones que m'han proporcionat informació sobre la vida del meu besavi, de forma especial a Javier i al meu padrí Ramon, per permetre'm que els entrevistés i perquè han buscat fotografies que tenien en àlbums a les golfes de casa i documents antics del negoci de les mules i les vaques i que m'han ajudat a poder completar aquest treball de recerca. També vull agrair especialment el suport i ajuda de la meva tutora, la Magda Martínez, els seus comentaris, reflexions i revisions, m'han ajudat a millorar el treball i a aprendre una metodologia de recerca que m'ha semblat apassionant.

2. Metodologia

La metodologia que he seguit per tal de realitzar aquest treball ha estat la següent. Primer de tot vaig parlar amb el meu padrí perquè m'expliqués una mica com era el meu besavi i vam estar buscant fotografies i documents de l'època. Aquesta part no ha estat fàcil, ja que no hi ha gaires fotografies del meu besavi. En aquella època no es feien fotografies com ara i si n'hi ha alguna aquestes sovint eren en un estudi fotogràfic i per tant és difícil poder trobar fotos que reflecteixin la feina al camp i el dia a dia d'aquella època. Tot i així, n'he triat 4 que m'han semblat adients per poder relatar la seva història de vida, una de la seva casa, una del seu casament, una de la Fira de Salàs i una de la seva feina de ramader. Un cop triades les fotografies les he analitzat seguint les fitxes proporcionades.

Després, he realitzat dues entrevistes en profunditat semiestructurades de resposta oberta a dos dels fills del meu besavi, Ramón i Javier. Vaig fer-me un guió amb algunes preguntes i temes que volia tractar per tal d'assolir els objectius del treball. També he mantingut entrevistes més informals amb altres persones que el van conèixer, en concret Salvador (el seu fill petit) i la meva àvia Mercè (una de les joves del meu besavi). La informació que n'he tret de totes aquestes entrevistes m'ha estat de gran ajuda per poder explicar la vida del meu besavi.

Finalment, he consultat fonts bibliogràfiques (llibres, articles i pàgines web) que parlessin del context històric d'aquella època: com era la vida aleshores a nivell social, econòmic, polític, educatiu, etc. La lectura d'aquests documents m'ha permès tenir una base teòrica del context en el que va viure el meu besavi Josep.

3. El context històric (Anys 30-60)

He realitzat l'anàlisi del context històric dels anys que corresponen a la vida laboral del meu besavi, ja que el treball l'he centrat en aquest període de la seva vida.

A partir de l'estiu de 1923 a Espanya s'instaurà un règim polític autoritari, la dictadura de Primo de Rivera, que va durar fins al 1930. Durant aquell temps hi va haver fortes tensions revolucionàries a nivell social, es va crear el partit comunista d'Espanya i van haver-hi enfrontaments entre patrons i obrers. La dictadura va treballar a fons contra el catalanisme republicà, cada cop més radicalitzat i en alça, prohibint partits, associacions i institucions autòctones. A partir de l'any 1926 el règim va entrar en decadència i finalment l'agost del 1930, nacionalistes catalans, bascos, gallecs i socialistes van signar el pacte de Sant Sebastià on es reclamava la instauració de la República per tal de posar fi a la monarquia borbònica. El 12 d'abril de 1931 van haver-hi eleccions municipals que van suposar la derrota de l'opció monàrquica. Així, el rei Alfons XIII va abdicar i l'abril de 1931 es va proclamar la Segona República Espanyola. A Catalunya, Francesc Macià va proclamar la República Catalana, coneguda com Generalitat de Catalunya i es signà l'Estatut d'Autonomia on s'establí que Catalunya era un estat dins de la República. Per primer cop des del 1714, Catalunya disposava d'un govern propi. El Nadal de 1933 Francesc Macià va morir i el succeí Lluís Companys.

Sis mesos després del casament del meu besavi, esclata la Guerra Civil a Espanya (1936-1939) on van lluitar els republicans contra els nacionals. La victòria dels nacionals va suposar la instauració d'una dictadura per part del General Franco.

Després de la Guerra Civil i fins al 1950, als Pirineus van haver-hi els maquis, un grup armat que s'oposava al règim franquista. En alguns pobles del Pirineu l'arribada dels maquis era viscuda amb molta angoixa, no va ser el cas de la família del meu besavi ja que gairebé no van passar per Llesp, tot just un dia se'ls hi van emportar un parell de mules i poc més. Durant aquesta etapa, milers de persones aprofitaven els colls de muntanya que comuniquen amb França i Andorra per arribar a Espanya fugint de la Segona Guerra Mundial, de la mateixa manera que a l'inici de la Guerra Civil també fugien per aquestes muntanyes cap a França i altres països d'Europa fugitius que escapaven en solitari o amb l'ajuda de guies, es tractava de gent de dretes, desertors de l'exèrcit o republicans desencantats.

Fins al 1977 Espanya va estar dominada per la dictadura política del general Franco que per a Catalunya va suposar una forta repressió política i lingüística. La llengua i la cultura catalana van ser perseguides i l'ús de català va quedar reduït a l'ús familiar. Es va clausurar la premsa no adscrita al règim, es van eliminar les entitats d'esquerres i es van perseguir i prohibir els partits polítics, excepte la Falange Espanyola Tradicionalista i de les JONS.

Franco va instaurar un Estat totalitari fonamentat en tres pilars: l'exèrcit, el partit únic (la Falange) i l'església. Durant aquesta etapa es va mantenir una política econòmica autàrquica, es van suprimir totes les llibertats econòmiques i els sindicats i els partits polítics es van prohibir. Es van derogar l'Estatut de Catalunya i el del País Basc i els mitjans de comunicació estaven censurats pel Règim. Durant els anys 40 es vivia com en una època de postguerra, hi havia molta pobresa. L'any 1957, degut al fracàs de la política autàrquica, Espanya va estar a punt de fer bancarrota i això va obligar a Franco

a fer un gir radical en la seva política econòmica i va aprovar el 1959 el Pla d'Estabilització. Amb aquest Pla es va lliberalitzar el comerç exterior, especialment de productes importants com els aliments, les matèries primeres i les peces de recanvi. Es va fixar un nou tipus de canvi de la pesseta i es van lliberalitzar les importacions de capital, el que va suposar l'entrada d'inversió estrangera al país. El Pla d'Estabilització va suposar un desenvolupament espectacular de l'economia espanyola.

4. La història de vida del meu besavi Josep

4.1. La vida a la casa pairal

El meu besavi Josep Farré Iglesias, conegut com Farré de Llesp, va néixer a Llesp el 29 d'abril de 1906. Era el gran de 5 germans (Josep, Francisco, Maria, Bàrbara i Teresina). De petit anava a l'escola de Llesp. Estava al mig del poble a casa Xoquina i la mestra (Maria de Palillo) vivia al pis de dalt. Més endavant, als 12 anys, amb el seu germà Francisco, van anar a Bossòst a estudiar a una escola de frares francesos; hi van anar per aprendre francès, ja que allí tot es feia en francès, de fet si parlaven en castellà els castigaven. En tornar de Bossòst, al cap de 3 anys, ja es va posar a treballar a casa. Als 18 anys se'n va anar a fer la mili a Madrid (ell va pagar una quota per tal que no el sortegessin i li pogués tocar Àfrica, ja que ningú volia anar-hi perquè hi haves d'estar 6 anys i molts no tornaven i agafaven moltes malalties). Va triar Madrid perquè un tiet seu era capellà castrense en un hospital i ell hi va anar d'ajudant d'infermer.

En tornar de la mili ja es va posar a treballar de ple en el negoci familiar. Aleshores tenien 4 o 5 vaques per fer llet per la família, 200 *ovelles butieres*¹, 3 o 4 animals per treballar al camp i criaven 2 vagons de mules. Josep en aquella època ajudava al seu pare, Ramón, amb el negoci de les mules. Compraven les mules a la Cerdanya, hi anaven ells dos amb un mosso a cavall i tornaven a peu. En tornar feien dues parades, una a Martinet i l'altra a Pujalt. Compraven 3 vagons de mules, ells se'n quedaven 2 per

¹ **Ovelles butieres:** eren aquelles que es quedaven tot l'any al poble i no marxaven cap avall.

recriar-les i vendre-les i l'altre vagó el deixaven a una germana del pare de Josep que s'havia quedat viuda i vivia a Pujalt.

En aquella època la gent no viatjava com ara, com a molt anaven un dia o màxim dos a casa d'alguns familiars, ja fos perquè era festa major o bé pel que en deien "anar de visita". S'allotjaven a casa d'aquests familiars i després tornaven cap a casa. No anaven gaire lluny, ja que en aquella època es viatjava a cavall o a peu. Josep anava a Durro, Boí o Vilaller, tots pobles a 10 o 15 quilòmetres de Llesp on hi tenien família.

Josep va conèixer la seva dona, Dolores Juanmartí, al casament del seu germà Francisco amb la germana de Dolores, Teresa Juanmartí, un matrimoni aparaulat (en aquella època la majoria de matrimonis eren aparaulats, és a dir els pares triaven amb qui es casaven els seus fills i filles). Tanmateix el matrimoni de Josep i Dolores (fotografia 2) no va ser aparaulat, ja que quan es van conèixer al casament dels seus respectius germans es van enamorar a primera vista i uns mesos després es van casar a Llesp el gener de 1936, just 6 mesos abans que esclatés la Guerra Civil espanyola. Els matrimonis de cases benestants es podien permetre anar de viatge de noces. Dolores i Josep se n'anaven a Mallorca, tot i que finalment, per la mort d'un familiar, no hi van poder anar. Del matrimoni van néixer 8 fills (Concepció, Pilar -morta als 2 mesos per una infecció d'estómac), Ramón -el meu padrí-, Blas, Pilar, Javier, Josefina i Salvador). En aquella època les famílies agrícoles i ramaderes tenien molts fills ja que es necessitaven molts braços per ajudar a les feines de casa i del camp.

Com podem veure en la fotografia 1, casa Farré era una casa molt gran, estava al mig del poble, els carrers no estaven asfaltats i tampoc hi havia voreres. A les cases hi havia

molt poques comoditats. A l'hivern hi feia molt fred, ja que no hi havia calefacció, només hi havia escalfor a la sala del foc a terra on hi passaven part del dia i a la cuina. La resta de la casa era molt freda. Hi havia moltes habitacions ja que hi vivia molta gent. A casa Farré un dia normal podia haver-hi a taula assegudes 18 persones (els padrins, els pares, els fills, les 2 germanes de Josep, 4 o 5 mossos, 1 mossa, el pastor, 1 o 2 jornalers i el capellà). Tots dormien i menjaven a la casa. Javier m'explica que anaven a buscar 8 Kg de pa i que amb això només en tenien per 2 dies.

La primera en despertar-se a la casa era padrina, anava a tocar l'oració (ho feia 1 mes cada casa) i després encenia el foc i es posava a fer sopes per esmorzar. La resta s'aixecaven a punta de dia i anaven a fer les primeres feines del camp: donaven menjar als animals (mules, eugues, ovelles,...), netejaven els corrals, asclaven llenya, picaven guix per fer parets,... després tornaven a casa a esmorzar. L'esmorzar era amb plat fondo i cullera (fesols, sopes, favolins de Taüll,...).

Després d'esmorzar anaven a treure fem, alguns anaven a Pont de Suert a buscar gra pels animals, anaven a fer beure les vaques perquè fessin exercici, dallaven els camps, giraven l'herba, en feien munters i la carregaven als carros i la portaven a l'era. Desfeien les *troces*², guardaven els corders, sembraven *trumfes*³, ferraven els matxos... M'expliquen que a l'estiu una feina molt pesada era rasclar el camp, es podien estar des de les 10 del matí fins que es feia fosca rasclant 3 persones un camp. Dinaven al camp, les filles de Josep o la mossa eren les qui portaven *la brena*⁴ i feien una petita migdiada

² **Troces:** feixos d'herba.

³ **Trumfes:** patates.

⁴ **Brena:** menjar que portaven en un cistell als mossos i jornalers que treballaven al camp.

a l'ombra dels freixes. Després seguien amb les feines del camp. Quan es feia fosc tornaven cap a casa on sopaven i després de sopar triaven trumfes, desgranaven fesols (a l'hivern) i resaven el rosari. Sempre hi havia molta feina per fer i es necessitaven moltes mans per fer-les. Ramon em diu que es necessitaven totes les hores i tots el dies i no hi havia cap dia de festa.

La guerra no va arribar a les zones de muntanya igual que al Pla, però el meu besavi era de dretes i això va tenir algunes conseqüències. Vull explicar dues experiències viscudes pel meu besavi durant la guerra i la postguerra que mostren com a vegades la guerra no entén de política o de bàndols sinó d'amistats i confiança.

La primera va ser durant la guerra. A Llesp hi havia un Comitè d'Esquerres format per la majoria d'homes de les cases del poble. També hi havia un sargent d'esquerres que s'havia casat amb una noia de Casa Ramona. Aquest sargent volia agafar el meu besavi i el seu germà i per això anava per sorpresa i d'amagat a Casa Farré per buscar-lo. Però sempre hi havia algú que els avisava abans i es podien escapar. Qui els avisava era la mateixa gent del poble que eren d'esquerres o el Comitè d'Esquerres del Pont de Suert, aquests feien pujar a un mosso amb una carta entre el mitjó i la cama per a que l'entregués al meu besavi on l'avisaven que el vindrien a buscar. Aleshores Josep s'amagava al bosc durant dies. Quan va acabar la guerra van fer presoners als que eren del Comitè d'Esquerres de Llesp, aleshores li van demanar al meu besavi que anés a Lleida a declarar que no havien fet res dolent. Ell primer no hi volia anar, pensava que si no fos perquè l'havien avisat ara ja seria mort i ben mort, però la meva besàvia li va demanar si us plau que hi anés i els tragués d'allí. I així ho va fer, va baixar amb un camió

de soldats fins a la Pobla de Segur i d'allí amb tren fins a Lleida on va anar a parlar amb el Governador Civil i els van deixar anar.

L'altra història interessant també va ser durant i després de la Guerra Civil. El meu besavi tenia un tiet que era capellà castrense, era amic de Franco i anys més tard va ser bisbe de la Seu d'Urgell, que durant la guerra va haver d'amagar-se perquè no el matessin els "rojos". Va amagar-se a Durro, el seu poble, però la gent del poble va començar a dir que hi havia un capellà amagat al poble i li van dir que era millor que marxés cap a França. El meu besavi Josep tenia un amic de Montgarri que era el cap del Comitè d'Esquerres de Montgarri i Bagargue que un dia li va dir que si mai necessitava un favor que li demanés. Aquella va ser l'ocasió de demanar-li. Li va demanar si podia passar cap a França el seu tiet capellà. Van quedar a les 4 del matí en un pi prop de Bagargue. El meu besavi va acompanyar-lo per les muntanyes fins deixar-lo on havien quedat, des d'allí aquest senyor el va acompanyar fins al Port d'Orla i allí li va dir que havia de baixar tot sol i que allò ja era França. Així va ser com el capellà va arribar a un poble a França i es va poder salvar gràcies a un republicà que el va ajudar a travessar els Pirineus. Però la història no s'acaba aquí, quan la guerra havia acabat van fer presoner a aquest senyor per afusellar-lo, ja que era un dels caps dels Comitès republicans. El meu besavi va fer arribar al Governador Civil una carta del capellà castrense (que potser aleshores ja era Bisbe de la Seu) i quan el meu besavi li va entregar i va llegir la carta el van deixar anar.

4.2. El negoci de les mules creix: La Fira de Salàs de Pallars

A casa del meu besavi, casa Farré, eren ramaders. Tenien algunes vaques per al seu autoconsum, unes 200 ovelles, unes 20-24 mules per criar i una o dues eugues per fer

criar les mules. Durant la postguerra, va haver-hi un boom de les mules, va durar poc temps, però es van fer molts diners. Durant la guerra es van perdre moltes mules, l'exèrcit les feia servir per carregar material, per transportar,... i en faltaven, era un bé que escassejava i que era necessari per al treball del camp. Això va fer que les mules valgessin molts diners. El meu pare m'explica que per una mula es podien arribar a pagar 30.000 pessetes i un mosso ben pagat en cobrava 7.500 a l'any.

El meu besavi va fer gran el negoci de les mules, es dedicava a criar-les. En l'entrevista al meu padrí m'explica que compraven mules a la plana de Vic , a Puigcerdà, a l'Urgell i també a la plana de Tolosa (aquestes mules les portaven de contraban per la muntanya ja que no estava permès de portar-ne a Espanya). Les compraven quan tenien 6 mesos i les criaven fins que tenien 3 anys i ja eren bones per poder treballar al camp. Al mes de juny les pujaven a la Vall d'Aran a la muntanya de Beret i de Parros, allí pastaven tot l'estiu i a la tardor les baixaven cap a Llesp on menjaven l'herba que havien recollit durant l'estiu, quan l'herba s'acabava, les baixaven a Balaguer a l'hivern fins al maig que tornaven a Llesp. Les mules, un cop criades les venien a les fires, la de Verdú, Organyà i sobretot la de Salàs, la fira de bestiar de peu rodó més important que hi havia a Catalunya. Les venien sobretot a tractants de Castella la Manxa, concretament a Gregorio Arroyo de Albacete i a Rufo Villavieja de Guadalajara, dos tractants de mules molt importants. També en venien a la família Cusiné de Mollerussa i al Roc de Bellpuig. Les compraven per 13.000 pessetes i les podien arribar a vendre per 30.000, fins hi tot a 37.000 i 38.000 pessetes. Com que ell era dels pocs de la zona que anava a Fires, una o dues setmanes abans d'anar a Fira també comprava a ramaders de prop de Llesp que tenien només 4 o 5 mules i les venia després a la Fira guanyant-se 2.000 o 3.000 pessetes

per mula. Per la compra i venda de mules. Cap al 1951, Josep Farré, va muntar una societat amb dos cosins seus, Jaume d'Astell i Paco Iglesias de Noals.

Als anys 50-55 el meu besavi anava a França a comprar les mules, ja que allí eren més barates degut a que va arribar el tractor abans que a Espanya. Espanya era una dictadura i era una economia autàrquica, no estava oberta a l'exterior i això va fer que el tractor no arribés fins a finals dels anys 50 amb el Pla d'Estabilització de 1959 que va suposar un procés d'industrialització del país i va donar lloc a una profunda reforma del camp i de la societat rural.

Un dels llocs de compra i venda de mules més importants eren les Fires i entre totes les Fires, una de les més rellevants va ser la Fira de Salàs. El meu besavi i el meu padrí hi anaven cada any. Anaven a caminant amb les mules de Llesp fins a Salàs. Ells, junt amb els seus altres dos cosins eren dels ramaders que més mules portaven a la Fira, n'havien arribat a portar fins a 50 o 60.

La Fira de Salàs data del segle XIV quan el Rei Pere d'Aragó l'any 1830 va concedir el privilegi de celebrar una fira. Hi havia dues fires, una el primer diumenge de Quaresma fent-la coincidir amb el calendari de les llunes. Eren dies de lluna plena i com que els firaires hi arribaven a peu per camins de ferradura travessant boscos i barrancs amb els animals, la lluna plena els facilitava el viatge i els permetia veure-hi per evitar els pillatges. L'altra fira es celebrava al novembre i era la "Fira grossa" (com diuen a Salàs). A la Fira hi arribaven uns 8.000 caps de bestiar, la majoria mules. Diuen que era la Fira on hi anaven les millor mules d'Espanya. S'hi compraven i venien mules de 2 a 5 anys moltes comprades a la plana de Vic i recriades al Pirineu. Els compradors la majoria eren

tractants de la plana de Barcelona, l'Urgell, Tarragona, València, Múrcia, Aragó, Navarra i La Manxa.

Les mules estaven a les eres de les cases, pagaven 4 pessetes per mula i els hi donaven palla, i els firaires s'allotjaven a les cases de la gent de Salàs que es convertien en fondes per uns dies. El meu besavi sempre s'allotjava a Casa Tatot. Com que sempre s'han allotjat a la mateixa casa (el meu rebesavi, el meu besavi i el meu padrí) es creava un vincle de confiança que és com si fossin de la família. El menú de sopar d'un dia de Fira era sopa de pasta, patates i espinacs, amanida amb arengada, bistec amb patates, truita a la francesa, poma i ametlles. Després alguns tractants anaven al *Cafè Salón* a fer un cafè, la copa i el caliquenyo i jugaven a cartes o bé veien algun espectacle d'entreteniment. El meu padrí m'explica que ell i el seu pare no hi van anar mai al Cafè. Tot això sempre amb l'atenta mirada de 6 guàrdia civils que asseguraven l'honestedat de l'espectacle i l'ordre públic; no hem d'oblidar que a Espanya hi havia la dictadura del general Franco.

A la fotografia 3 es pot veure com era la Fira de Salàs. De les 9 del matí fins a les 6 de la tarda els dos carrers més amples estaven plens de bestiar col·locat en fila i ben junt, els firaries es van passejant amunt i avall entre les dues files. Les mules de casa Farré, com que eren dels tractants que més mules portaven no estaven en aquests carrers sinó que les tenien a l'era de Casa Tatot, la compra-venda la feien dins de l'era. Els firaires portaven una brusa negra de fil (que la portaven de França) i el bastó de *quinquillanya*

o *tintillaina*⁵, amb el que dominaven o es defensaven del bestiar, o assenyalaven alguna qualitat de l'animal a certa distància.

Comprador i venedor es posaven d'acord amb el preu i feien "el tracte". No era fàcil arribar al tracte, s'examinava bé la mula, s'aixecaven les potes, es mirava la boca, es mesurava l'alçada,... i es parlava del preu, es discutia, es regatejava, fins hi tot els altres firaires que estaven mirant el tracte també hi intervenien, finalment es posaven d'acord en el preu i es xocaven la ma. No calia cap document de compra-venda, la paraula dels dos firaires era suficient. A la mula se li feia una marca al cap amb unes tisores que indicava que havia estat venuda. El pagament es feia a l'acabar la fira a l'era on s'entregaven els diners a canvi de la mula i la documentació corresponent (contracte, guies d'origen i de sanitat). Com que el meu besavi venia moltes mules, normalment no els pagaven a l'acabar la Fira, ja que eren molts diners, sinó que els pagaven al cap d'uns dies i a vegades en dos o tres terminis. Però mai van deixar de pagar-los-hi malgrat no hi havia cap paper signat, es confiava amb la paraula de la gent. Fins a la seva desaparició als anys setanta, la fira va ser el motor econòmic i social de la zona.

Durant aquells anys, principis dels 50, es va construir la Central Hidroelèctrica de Llesp per part de la ENHER. Les obres van començar el 1947 i van acabar el 1954. ENHER comprava els terrenys als seus propietaris. El meu besavi els va vendre dos prats per tal de construir la Central. Li pagaven 200.000 pessetes (aleshores això era un dineral em diu el meu padrí) a canvi dels terrenys. Però ell no ho va acceptar, els va dir que els

⁵ **Quinquillanya o Titntillaina:** Fusta de l'arbust anomenat tortellatge o tantellatge, molt utilitzat per a fer bastons ja que les seves branques grisenques són rectes i molt flexibles.

donava el terreny a canvi de llum, però ENHER no va voler i aleshores ell els va dir, que a canvi de portar aigua des de la Central fins a les seves terres. Això ENHER ho va acceptar i d'aquesta manera el meu besavi va escollir tenir aigua per poder regar les terres i tenir herba de manera que les vaques sempre podien menjar-ne així feien més llet. Va tenir visió de futur, mentre altres cases van acceptar els diners i van fer-se la casa nova, ell va preferir tenir aigua sempre que volgués per tal de fer el negoci més gran.

Font: Arxiu fotogràfic d'ENHER. Foto de l'any 1952 i del 1953. Blog "Històries del transport per carretera de Catalunya".

4.3. L'arribada del tractor: cal fer un gir en el negoci familiar

L'arribada del tractor a finals dels anys 50 va suposar un gran impacte econòmic i social a Espanya. Va permetre l'augment de la productivitat de treball agrícola, va alliberar molta mà d'obra agrícola que va anar a treballar a la ciutat i va substituir les mules i matxos. La mecanització del camp va condemnar les mules, els animals que fins aleshores havien fet les feines agràries, a la desaparició. Va ser el principi del final de les fires de bestiar, així, la Fira de Salàs va entrar amb decadència a finals dels 60 i va acabar

desapareixent després de gairebé 600 anys d'activitat. A principi dels 50, un 90% del treball del camp es feia per tracció basada en energia metabòlica (treball humà i tracció animal) i en canvi l'any 1973 un 95% es feia per tracció mecànica (Naredo i Camps, 1980).

Els primers tractors que van arribar a Espanya es van utilitzar per dallar, això va fer que és necessitessin molts menys homes per treballar el camp. A Castella-La Mancha amb l'arribada del tractor, com que les finques eren molt grans, ja no es necessitaven mules per treballar i per tant el negoci va anar desapareixent. El meu tiet m'explica que només es necessitaven un 20-25% de les mules. A Catalunya i sobretot a les zones de muntanya es va seguir fent servir algunes mules, perquè les finques eren més petites i no tenien diners per poder comprar un tractor, eren molt cars. O també perquè per arribar les finques no hi havia un camí per accedir-hi. Però en 3 o 4 anys, el negoci de les mules va acabar desapareixent.

La posada en funcionament del Pla d'estabilització de 1959 va fer despertar una economia fins aleshores adormida. A causa del Pla, van començar a arribar als camps de l'Estat els tractors. La conseqüència immediata va ser l'arraconament dels animals de peu rodó, principalment mules i matxos, que fins aleshores havien fet les feines del camp. Amb la desaparició de les mules, van deixar de tenir sentit oficis tradicionals com el dels tractants de bestiar, els comerciants que compraven i venien els animals en les fires d'arreu del territori.

El negoci de les mules que havia estat tan pròsper per a Casa Farré en molt poc temps es va acabar. Va ser la fi dels tractes de paraula, de la gent que tanca un negoci

estrenyent les mans, la fi d'una forma de vida. Casa Farré, igual que moltes altres cases del Pirineu, va haver de fer front a un canvi laboral per tal d'adaptar-se als nous temps.

En aquest quadre es pot veure l'impacte que va tenir l'arribada de la maquinaria agrícola a principis dels anys 60 sobre la necessitat de mà d'obra.

Explotació tradicional	Homes per hectàrea	Explotació mecanitzada	Homes per hectàrea
Segar	36	Segar amb segadora	3
Trillar amb mules	11	Trillar amb trilladora	8
Ventar amb la ventadora	3,3		
Total	50,3		11

Font: Luis Màrquez (2014)

4.4. La visió de futur: la creació de la Cooperativa Copirineo

Com que el negoci de les mules s'havia acabat, a casa Farré passen dificultats durant un temps fins que munten la Cooperativa i comencen a munyir. Van passar del negoci de les mules al negoci de les vaques.

A Casa Farré no s'havien dedicat mai al negoci de les vaques, només en tenien per al seu propi consum de llet. En canvi en altres cases de la vall sí que tenien vaques que munyien i venien la llet. A l'acabar-se el negoci de les mules, Pepe de Navarri, un amic del meu besavi que era de la ribera de Sort i allí ja funcionava una cooperativa, li parlà de la necessitat de fer una cooperativa que aglutinés els pobles de la zona de Pont de Suert i la Pobla de Segur. El meu besavi no s'ho va pensar dos cops i va veure que calia reconvertir el negoci, no només per salvar l'economia familiar sinó també la de tota la

zona. I va ser així com va anar a la Seu d'Urgell per conèixer com funcionava la Cooperativa del Cadí. En tornar de la Seu, té clar que calia muntar una cooperativa.

Josep Farré era un home de tracte molt bo, que sabia guanyar-se a la gent. Era llest, espavilat i intel·ligent, també manava molt però sobretot era un home de món. Havia anat de petit a estudiar a Bossòst a l'escola dels frares francesos, parlava francès, havia voltat per fires per Catalunya, Espanya i també a França. Tot això, si tenim en compte que abans la gent no sortia del seu poble o com a molt anava al poble del costat, va fer que fos un home que estava molt ben vist i era apreciat per tothom. El meu pare i el seu germà en l'entrevista m'expliquen que quan anaven a mercat amb ell, on hi havia el meu besavi sempre hi havia 10 o 12 homes al seu voltant escoltant-lo, perquè sempre tenia alguna cosa per explicar del que havia vist o fet.

Va ser per això que també 5 homes de la vall de Benasc van venir a Llesp per convèncer-lo que muntés una fàbrica de llet a Pont de Suert o a la Pobla de Segur, li oferien treball per a ell i el seu fill gran. Aleshores va sortir l'ocasió que mentre estaven parlant de tot això, a la Pobla de Segur hi havia una fàbrica de llet que anava malament i surt a la venda i la compren el meu besavi i uns quants homes més. Aquesta decisió va fer que algunes persones de Pont de Suert deixessin de parlar-se amb el meu besavi perquè no havia fet la fàbrica a Pont de Suert. Molts no li van perdonar mai però ell veia clar que tenia molt més futur per tothom fer-la a la Pobla de Segur.

Així va ser com el meu besavi, l'any 1961, va fundar la cooperativa Copirineo. Per fer-ho calia convèncer als ramaders de la vall que tenien vaques que portessin la llet a la cooperativa. Anava per les cases de Durro, Boí, Barruera,... i els intentaven convèncer

perquè s'apuntessin a la cooperativa, a qui ho feia els feien pagar 5 pessetes per vaca. M'expliquen que no va ser fàcil, a molts pobles ningú els escoltava, alguns deien que això ho volien muntar ell i Pepe de Navarri perquè tots dos tenien molts fills i volien posar-los a treballar a tots a la cooperativa.

El meu besavi, veient que el futur passava per les vaques i no per les mules, va deixar de comprar mules i va començar a comprar vaques, primer a la Vall d'Aran i després a Santander on compraven 1 camió de vaques (unes 12 vaques) que eren molt més bones per a fer llet. Així va ser com va fer un gir al negoci familiar que els va permetre seguir vivint.

Finalment van convèncer moltes de les cases de la vall i la cooperativa els recollia la llet en un bidó. Tiraven la llet al bidó, la mesuraven i apuntaven el litres de cada casa en una llibreta. Les cases que munyien portaven la llet a la plaça amb una ferrada i la cooperativa la recollia. Les cases tenien 3 o 4 vaques i feien 6 o 7 litres al dia, la casa que més en feia era 10 o 12 litres. Cal tenir en compte que la llet es pagava cara, la cooperativa primer la pagava a 2,80 pessetes el litres i en poc temps ja la pagava a 3 pessetes. A final de mes al cooperativa pagava a tots els seus socis la llet que els havia venut.

Cada dia feia diferents recollides en diferents zones, a la part de Bono, a Les Paules, la Vall de Boí, Viu i Perbes i la Vall Fosca. La cooperativa venia la llet fresca a Barcelona. A la primavera hi havia molta producció de llet i el preu baixava molt, aleshores el meu besavi anava a Barcelona i intentava vendre la llet que sobrava. Així va ser com van

adonar-se que el que calia era fer formatge. Però fer formatge no és fàcil al principi els va costar molt que sortís bé, però finalment ho van aconseguir.

Mentre el meu besavi va ser president de la cooperativa, com que el negoci anava bé, van muntar una fàbrica de pinso a Tremp i després va fundar la Caixa Rural del Pirineu. Pujaven a Pont de Suert els diumenges que era dia de mercat i els ramaders portaven la llet, els hi descomptaven el pinso que havien comprat a la cooperativa per als animals que tenien i la cooperativa els pagava la llet que havien fet. M'expliquen que aquella poca llet que feien va salvar moltes famílies de la comarca. No eren molts diners però sabien que cada mes cobraven de la cooperativa la llet que feien. Hi havia famílies que amb un bidó o dos de llet van poder pagar la carrera del fill.

A les entrevistes m'expliquen que la Cooperativa va ser la salvació de la comarca, si que va haver-hi cases que seguien tenint ovelles i criaven bidells, però moltes cases eren petites, no tenien patrimoni i amb 9 o 10 vaques, fent 50 litres al dia, i sabent que tenien venuda aquesta llet a la cooperativa i que per tant cada mes cobraven, van viure i fins i tot guanyar diners per pagar els estudis als seus fills.

El meu besavi va morir l'any 1971, 4 anys abans de morir ja havia deixat la Cooperativa. La Fàbrica de pinso va acabar fent suspensió de pagaments per una gestió molt dolenta i poc competent. La cooperativa de llet sí que va seguir durant molt temps, l'any 2013 va fer concurs d'acreedors i la va comprar la cooperativa de Binéfar. Caixa Rural, va seguir amb al seva activitat i la va comprar *Caixa Barcelona* que anys més tard la va absorbir *La Caixa*.

5. Fonts d'informació

5.1. Les fotografies

Fotografia 1:

Títol que posem a la fotografia:	Casa Farré de Llesp
Origen i localització de la fotografia:	La plaça de Llesp
Autor/a:	Autor desconegut
Color:	Blanc i negre

Escena, detall del contingut:	<p>Qui? No surt cap persona</p> <p>Què? Casa Farré</p> <p>On? Llesp</p> <p>Quan? Cap als inicis dels anys 40 a l'acabar la Guerra Civil Espanyola</p>
Tipologia:	<p>☒ Familiar</p> <p>☒ Urbanisme</p> <p>Altres: _____</p>
Tema principal d'aquesta fotografia:	En aquesta imatge es pot veure la casa pairal de Llesp
Context històric:	<p>Quina informació ens proporciona sobre l'època?</p> <p>L'estructura de la casa, la façana i el terra tot ha canviat molt fins avui en dia. Els carrers no tenen voreres ni estan asfaltats. Les cases eren de pedra i molt grans perquè hi vivia molta gent, calien molts braços per treballar al camp. A la part de dalt de la façana hi ha la defensa, des d'allí tiraven aigua calenta o bé boles de ferro en el cas que volguessin entrar lladres a la casa. A la dreta de la imatge hi ha el lavabo, estava separat de la casa ja que era un forat que anava directament a l'era on hi havia les gallines i altres animals. A la dreta al pis de baix hi ha una porta que està tapiada, és la porta que portava a l'era i a la ferreria, antigament a Casa Farré eren ferrers, d'aquí li ve el nom de la casa. També al pis de baix hi ha una finestra petita, era el forn de pa, abans totes les cases es feien elles mateixes el pa.</p> <p>Quin valor té com a font històrica? Casa Farré ara ja no és així ni la plaça tampoc i gràcies a aquesta imatge ens podem fer una idea de com era tant la plaça com la casa pairal abans.</p>
Conclusions:	<p>Quines sensacions o emocions us provoca?</p> <p>Quan veig aquesta imatge em venen records de quan era petita i jo i els meus cosins jugàvem a tirar-nos per la barana de pedra de casa com si fos un tobogan. Em provoca doncs nostàlgia i sensacions d'alegria i diversió.</p> <p>Si haguéssim de reproduir la imatge ara, com seria?</p> <p>La casa no esta massa canviada, la façana està igual tot i que al costat de la porta hi ha un banc de fusta i pedra i als peus unes escales amb dues baranes de pedra. El que sí que ha canviat és la part de la dreta on hi havia abans un lavabo i l'entrada a l'era ara ja ha desaparegut i hi ha la porta que entra a l'era i el lavabo ja és dins de la casa. L'arbre que hi ha a la fotografia era un om i ara hi ha una morea. Els carrers estan encimentats i la casa està arrebossada de nou amb pedra.</p>

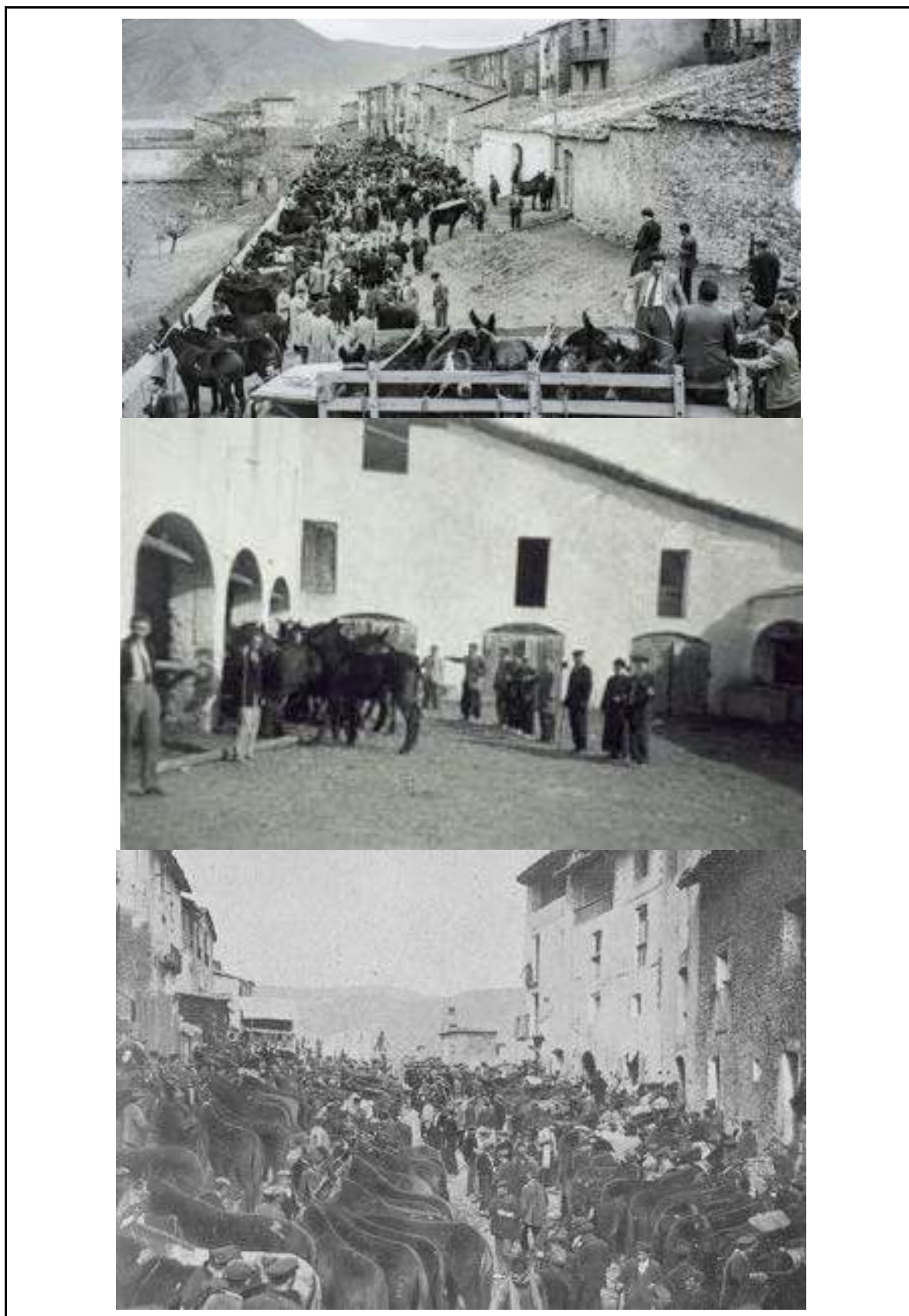
Fotografia 2:

Títol que posem a la fotografia:	Els nuvis
Origen i localització de la fotografia:	Estudi fotogràfic Niepce (C/Fontanella, 22 Barcelona)
Autor/a:	Fotògraf Ignasi Busquets Saborit
Color:	Sèpia
Escena, detall del contingut:	<p>Qui? Josep i Dolores</p> <p>Què? Els nuvis estan posant per la foto que van enviar als seus familiars en record del seu casament.</p> <p>On? Barcelona, estudi Niepce</p> <p>Quan? Gener de 1936, uns dies després del seu casament.</p>

Tipologia:	☒ Familiar ☒ Retrat ☒ Altres: <u>-Casament</u>
Tema principal d'aquesta fotografia:	Noces
Context històric:	<p>Quina informació ens proporciona sobre l'època?</p> <p>Els casaments eren molt diferent dels d'ara ja que estaven aparaulats, tot i que el dels meus besavis no ho va ser. Molts d'aquests matrimonis es concertaven a les fires i normalment s'aparellaven els fills de cases del mateix estatus social. A vegades els matrimonis també eren entre familiars llunyans.</p> <p>Pel que fa a la vestimenta, aleshores la núvia portava un vestit de color ocre que li arribava fins sota del genoll. A diferència d'ara, no portava vel. L'home més o menys vestia igual que ara: amb vestit, camisa blanca i corbata, l'únic canvi és que es portaven guants.</p> <p>Els casaments eren per l'Església i al poble de la dona. Després de la cerimònia el convit es feia a casa i hi assistien els familiars més pròxims.</p> <p>Un cop casats, el matrimoni no tardava a tenir fills i en tenien molts.</p> <p>Quin valor té com a font històrica? Recorda i descriu com eren els matrimonis de l'època.</p>
Conclusions:	<p>Quines sensacions o emocions us provoca? Felicitat i il·lusió per començar una nova família.</p> <p>Si haguéssim de reproduir la imatge ara, com seria? Quins canvis hi hauria?</p> <p>Ara les fotos de nuvis generalment es fan a l'exterior i són més espontànies. El vestit de la núvia seria blanc, llarg i amb vel.</p>

Fotografia 3:

Títol que posem a la fotografia:	Venda de mules a la Fira de Salas
Origen i localització de la fotografia:	Fira de Salas
Autor/a:	Desconegut
Color:	Blanc i negre
Escena, detall del conegut:	<p>Qui? No surt cap conegut. Surten els firaries, els que anaven a comprar mules i els que les venien</p> <p>Què? Fira de Salas. En dues de les fotos es veuen els carrers plens de mules i matxos i els firaires que passegen i miren els animals per comprar-los. Alguns dels firaires porten una brusa negra i el bastó, dos elements característics dels venedors de mules. En una altra foto (la de mig) es pot veure una de les eres de les cases de Salàs i firaires que estan comprant i venent mules.</p> <p>On? Salàs de Pallars</p> <p>Quan? Anys 50</p>
Tipologia:	☒ Activitats laborals ☒ Altres: <u>Fira</u>
Tema principal d'aquesta fotografia:	Venda de mules
Context històric:	<p>Quina informació ens proporciona sobre l'època?</p> <p>La Fira de Salàs era la fira d'animals de peu rodó més important d'Espanya. Hi anaven tractants de tot Espanya per a comprar i vendre mules. Portaven les mules a peu o en camions des de diferents llocs i les venien. Els firaires portaven una brusa negra de fil per tal de no embrutar-se i un bastó a la mà per tal de fer creure al bestiar. Les mules es posaven all llarg del carrer i els firaires es passejaven amunt i avall. Hi havia arribat haver més de 8.000 mules a la Fira. Els venedors que portaven moltes mules, com Casa Farré, les mules les venien a dins de les eres. A Salàs totes les cases tenien una era on els dies de Fira guardaven les mules i matxos i també feien de fonda per acollir als firaires. A les fires només hi havia homes.</p>

	<p>Quin valor té com a font històrica?</p> <p>Aquesta fira ja no es fa així i queda el record de les imatges. Però les fotografies ens ajuden a recordar com era i com es feien els tractes aleshores.</p>
<p>Conclusions:</p>	<p>Quines sensacions o emocions us provoca?</p> <p>Al veure aquestes imatges em ve a la memòria records, no són meus ja que la Fira és va deixar de fer ja fa temps però penso en el meu besavi i el meu padrí que sí que ho van viure i que deuria ser uns dies molts importants per a ells, ja que sortien de casa, abans la gent gairebé no es movia del poble, i tractaven amb altra gent de tot Catalunya i Espanya.</p> <p>Si haguéssim de reproduir la imatge ara, com seria? Quins canvis hi hauria?</p> <p>Ara ja no hi haurien mules ja que la Fira es continua fent però la venda de mules no i les cases estan reformades.</p>

Fotografia 4:

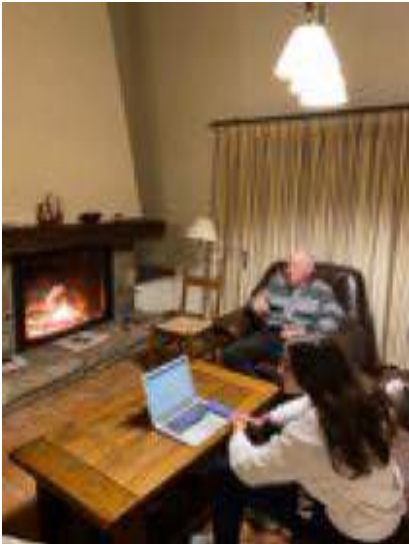

Títol que posem a la fotografia:	Tres vaques santanderines
Origen i localització de la fotografia:	Prat de la Mola a Llesp
Autor/a:	Enrique de Lasurt
Color:	Blanc i negre
Escena, detall del Contingut:	Qui? Josep Farré Què? El prat de la Mola amb vaques i el meu besavi On? Llesp Quan? 1962-1963

Tipologia:	☒ Activitats laborals
Tema principal d'aquesta fotografia:	Treball al camp
Context històric:	<p>Quina informació ens proporciona sobre l'època?</p> <p>Ens dona informació sobre l'època ja que al haver-hi vaques i no mules vol dir que ja havia desaparegut el negoci de les mules. També en la fotografia veiem vaques del Pirineu, pasturant al prat, però també hi ha tres vaques santanderines (les que tenen taques). Aquestes vaques les portava el meu besavi de Santander, de la Fira de Torrelavega, perquè eren més bones per fer llet, tot i que eren més difícils de cuidar ja que eren més delicades. El meu besavi porta traje i bastó i va acompanyat del gos d'atura. Per cuidar el ramat de vaques sempre hi havia un gos.</p>
Conclusions:	<p>Quines sensacions o emocions us provoca?</p> <p>Esforç i dedicació ja que t'has de passar moltes hores treballant de ramader i més si tens molts animals.</p> <p>Si haguéssim de reproduir la imatge ara, com seria? Quins canvis hi hauria?</p> <p>La vestimenta d'avui seria molt diferent ja que no es va a treballar al camp amb americana i traje. Per al resta segueix sent igual, les vaques segueixen pasturant i el ramader va acompanyat del seu gos d'atura i d'un bastó per dominar i fer creure a les vaques.</p>

5.2. Les entrevistes

Entrevista 1:

<p>Dades de l'informant</p>	<p>Nom i cognoms: Javier Farré Juanmartí</p> <p>Edat: 75 anys</p> <p>Sexe: Home</p> <p>Adreça: Casa Farré de Llesp</p> <p>Lloc i data de naixement: Llesp, 11 d'agost de 1946</p> <p>Estat civil actual: casat</p> <p>Professió: ramader</p> <p>Situació laboral actual: ramader en actiu</p> <hr/> <p>Breu biografia: (dades de la família sobre avis, pares, germans, matrimoni, fills...) etc.</p> <p>Neix a Llesp l'any 1946. Va estudiar a Llesp fins als 12 anys quan marxà a Lleida a estudiar al seminari. Després de poc temps al seminari va a Barcelona a estudiar Agrònoms. Torna a Llesp per fer-se càrrec del negoci familiar l'any 1967. Es va casar amb Teresa Sahun l'any 1972 i van tenir 3 fills, Andrea, Josep i Xavi. Actualment treballa amb els seus fills Josep en el negoci familiar de ramader.</p>
<p>Dades tècniques de l'entrevista</p>	<p>Lloc i data de realització: Llesp 6 de desembre de 2021</p> <p>Nom de l'entrevistador: Aina Rodié Farré</p> <p>Tipus d'entrevista: entrevista en profunditat semiestructurada de resposta oberta</p> <p>Durada i número de sessions: 1 hora 15 minuts, 1 sessió</p> <p>Suport de gravació: gravadora del mòbil, bolígraf i llibreta</p> <p>Llengua utilitzada: Català</p>
<p>Dades del contingut de l'entrevista</p>	<p>Resum, relació de temes, noms de persones i de llocs que han aparegut, etc.)</p> <p>Hem parlat de com era la vida a Casa Farré quan ell era petit, que feia el seu pare, com era un dia normal a la casa, quanta gent hi vivia, quines feines feien,...</p> <p>També m'ha explicat com era el negoci de les mules, quan va començar el boom de les mules i per què i com el meu besavi va fer gran el negoci. Quant guanyaven, on compraven i venien les mules, etc. Hem parlat de com el meu besavi va fundar la cooperativa</p>

	<p>Copirineo, de qui va ser la idea, com és que ell la va començar i com ho va fer. També m'ha explicat que va fundar la Caixa Rural.</p> <p>Les persones de les que hem parlat ha estat el meu besavi Josep, la meva besàvia Dolores, els seus fills, principalment Ramón, el fill gran i Javier (que es qui es va quedar a la casa i ha seguit amb el negoci familiar). Del capellà castrense que després va ser Bisbe de la Seu d'Urgell, d'un home que li deien François que era de Montgarri i que va ajudar a passar a França el capellà durant la guerra.</p> <p>Els llocs que han aparegut al llarg de l'entrevista han estat Llesp, la Pobla de Segur, Pont de Suert, Bossòst, Tolosa, Lleida i Salàs.</p>
<p>Altres aspectes</p>	<p>Imatge:</p> <p>Fotografia durant l'entrevista. Al costat de la llar de foc Javier Farré i jo estic asseguda al sofà.</p> <p>Documents:</p> <p>Document 1: DNI del meu besavi.</p>

Document 2: Llibre de la família Farré Juanmartí.

Entrevista 2:

Dades de l'informant	<p>Nom i cognoms: Ramon Farré Juanmartí</p> <p>Edat:82</p> <p>Sexe: Home</p> <p>Adreça: Príncep de Viana, 61. Lleida</p> <p>Lloc i data de naixement: Llesp, 20 de març de 1939</p> <p>Estat civil actual: casat</p> <p>Professió: comercial</p> <p>Situació laboral actual: jubilat</p> <p>Breu biografia: (dades de la família sobre avis, pares, germans, matrimoni, fills...) etc.</p> <p>Neix a Llesp el 20 de març de 1939 a casa Farré. El seu pare és Josep Farré i la seva mare Dolores Juanmartí. És el segon fill de 8 germans. Va a l'escola a Llesp. Als 10 anys va a estudiar als Jesuïtes a Saragossa on hi està 3 anys internat. Torna a Llesp i es posa a treballar a la casa pairal ajudant al seu pare en el negoci familiar. Es casa amb la Mercè Perdiguier a l'abril de 1965 van viure a Llesp durant 2 anys i marxen a viure a Lleida on ell fa de comercial. Van tenir 4 fills, la Mercè, el Josep, la Mariona (la meva mare) i l'Anna. Va fer de comercial de maquinària agrícola fins a meitats dels 70 i després de comercial de materials de construcció fins a la seva jubilació.</p>
Dades tècniques de l'entrevista	<p>Lloc i data de realització: Llesp 4 de gener de 2022</p> <p>Nom de l'entrevistador: Aina Rodié Farré</p> <p>Tipus d'entrevista: entrevista en profunditat semiestructurada de resposta oberta</p> <p>Durada i número de sessions: 43 minuts, 1 sessió</p> <p>Suport de gravació: gravadora del mòbil, bolígraf i llibreta</p> <p>Llengua utilitzada: Català</p>

<p>Dades del contingut de l'entrevista</p>	<p>Resum, relació de temes, noms de persones i de llocs que han aparegut, etc.)</p> <p>El meu padrí m'ha parlat del negoci familiar de les mules. On les compraven, com les recriaven i on les venien. Sobretot m'ha parlat de la Fira de Salas, ja que ell hi havia anat amb el meu besavi i hi té molts bons records.</p> <p>M'ha explicat com era la Fira i els comerciants que hi anaven, les mules es col·locaven amb un carrer als costats per a que la gent les pogués veure i compra-les, les mules de casa Farré no estaven al carrer si no que les tenien en una era ja que eren els que tenien més mules de tota la Fira. Els dies que estaven a la fira es quedaven a casa Tatot uns amics de la família. M'ha explicat com era la compra-venda, com es fixaven en les diferents parts de l'animal, com es negociava el preu i com es feia el tracte entre el comprador i el venedor i com lo important era la paraula, tothom es fiava del que havien dit en el tracte, no calien papers.</p> <p>L'altre tema que hem parlat amb el meu padrí ha estat com es va crear la Cooperativa Copirineo, ja que ell acompanyava al meu besavi amb la moto pels pobles de la Vall de Boí per intentar convèncer-los que es fessin socis de la cooperativa ja que el futur passava per les vaques i la Cooperativa.</p> <p>El meu padrí se'n recorda dels noms de les persones a qui venien les mules i dels llocs on les venien. Rufo Villavieja de Guadalajara, Gregorio Arroyo de Albacete, la família Cusiné de Mollerussa i el Roc de Bellpuig. També m'ha parlat del cosins del meu besavi, Jaume d'Astell i Paco de Noals amb els qui va fer una societat per al negoci de les mules.</p> <p>Els llocs que han sortit en l'entrevista ha estat Llesp, Estavill, La Pobla de Segur, Pont de Suert, Durro, la Vall d'Aran, Astell, Noals, Mollerussa, Bellpuig, Guadalajara, Albacete, Salàs del Pallars, Verdú, Torrelavega, Santander i Toulouse.</p>
---	---

Altres aspectes

Imatge:

Fotografia durant l'entrevista. A l'esquerra hi ha el Ramón Farré, el meu padrí i el fill gran de Josep Farré.

Documents:

Noticia que es va publicar després de la mort de Josep Farré al diari *La Mañana*.

6. Conclusions

Primer de tot he de dir que m'ho he passat molt bé fent aquest treball, m'ha agradat conèixer la història del meu besavi, saber què va fer, com va viure i com li van afectar els canvis econòmics i socials que van haver-hi i com ell es va saber adaptar. Sempre he sentit a dir que les crisis són dolentes, però en fer aquest treball he descobert que a vegades les crisis poden ser una oportunitat. En moments de dificultats, de canvi, d'incertesa, un pot enfonsar-se i deixar-se vèncer o bé, poden ser una oportunitat per canviar, per créixer, per reinventar-se i sortir més fort, més resilent. Amb aquest treball he descobert que això és el que va fer el meu besavi, pensant no només en el seu negoci familiar sinó també en l'economia de tota la zona.

He trobat molt interessant la forma en com he aconseguit la informació, a partir de les fotos i les entrevistes. No m'havia parat a pensar mai que una fotografia et pogués dir tantes coses de l'època, d'una persona, de la seva vida, etc. I també escriure el treball a partir de les dos entrevistes que he fet no m'ha costat massa, ja que era com anar explicant una història, la del meu besavi.

Després de fer el treball m'adono que la vida que va viure el meu besavi va ser molt diferent a la meua. Viure en una casa tan gran, amb tanta gent, tants germans, treballant tot el dia en les feines del camp o de la casa,.... no té res a veure amb com és ara. Ara a les cases hi viuen només els pares amb els fills i no tenen mossos, criades, ni capellà,.... Les comoditats també són molt diferents, no tenien ni televisor, ni telèfon, ni ordinador o tablet,... el poc temps que tenien lliure el passaven a la vora del foc, l'únic lloc de la

casa on s'estava calent, escoltant els seus avis o pares, resant el rosari o simplement estant.

El que m'ha sorprès més del treball és conèixer com era el meu besavi, com va ser un home que tenia les idees molt clares, treballador, amb empena i intel·ligent. Que va saber adaptar-se als canvis i que tenia una visió del futur i això va fer que la gent l'apreciés molt, que estès molt ben considerat per tot el que va fer pel territori. Desconeixia que va ser el fundador d'una cooperativa que encara va existir fins no fa massa temps i que gràcies a muntar aquesta cooperativa moltes famílies de la zona no van haver de marxar a la ciutat i van poder subsistir i fins i tot pagar la carrera als seus fills.

La forma en com es feien els negocis aleshores també és molt diferent a com és fa ara. Tot el que m'han explicat i he llegit de la Fira de Salàs m'ha agradat molt. Saber per exemple, que no hi havia cap paper signat i que el que valia era la paraula de les dues persones que feien el tracte he trobat que és increïble, ara això no ho fa ningú. Tots volem un paper que hi digui què he comprat, a qui i quant m'ha costat. Abans això no era necessari, amb la paraula era suficient i mai ningú deixava de pagar-los. La confiança estava per sobre de tot. Això avui s'ha perdut.

Les històries que m'han explicat que va viure el meu besavi durant la Guerra també m'han sorprès ja que m'he adonat que el que era important era la persona, l'amistat que tenies amb ella i no les teves idees. Que un d'esquerres ajudés a passar a França un capellà i que després el capellà el salvés a ell de morir afusellat o bé que amics del poble del meu besavi l'avisessin quan els rojos el venien a buscar, encara que ells fossin rojos

i que després el meu besavi els salvés a ells de la presó un cop es va acabar la guerra, m'han semblat històries increïbles, que ara no passarien segur.

M'he adonat que és important escoltar als més grans, perquè a partir d'ells podem conèixer la història de la nostra família i que hauríem de passar més temps amb ells perquè quan ja no hi siguin moltes de les coses que m'ha explicat el meu padrí i el seu germà desapareixeran, ningú les recordarà perquè no les sabrà. Jo em quedo amb això d'aquest treball, amb haver tingut l'oportunitat de poder escriure i tenir per sempre un trosset de la història de la meva família i haver descobert com era el meu besavi, un home amb una gran visió de futur que vas saber convertir una amenaça en una oportunitat.

7. Bibliografia i Webgrafia

Balust, F. (1953). "La feria de Salás. Vista por los de casa" . Revista Pallars, número 2. <https://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/viewer.vm?id=0001056789&page=1&search=&lang=ca&view=premsa>

Casado Rincón, J.C. (2019). La economía de la España franquista y de la España democrática frente a frente. Trabajo Final de Grado. Grado de ADE. Universidad de Valladolid. <https://core.ac.uk/download/pdf/222807397.pdf>

Espinàs, J.M^a. (1959). "Hombres, animales y hechos de la Feria de Salás" a Revista Destino. Número 1165, Barcelona desembre de 1959. <https://quinalafem.blogspot.com/2016/12/1585-lantiga-fira-de-bestiar-de-salas.html>

Márquez, L (2014). "El impacto de la mecanización agraria en el Mundo Rural". IV Congreso Nacional de Desarrollo Rural. Zaragoza, febrero de 2014. https://www.coiaanpv.org/recursos/files/web/congresos_y_jornadas/historico_de_congresos/iv_congreso_desarrollo_rural/ponencias/luis_marquez.pdf

Naredo, J.M, y Campos, P. (1980): «Los balances energéticos de la agricultura española», Agricultura y Sociedad, núm. 15.

Torres, N. (2004). "La increïble història de la venda de 10.000 mules a l'Índia". Revista Sàpiens. https://www.sapiens.cat/epoca-historica/historia-contemporania/el-darrer-graà-tracte_202535_102.html

8. Annexos

Autorització per l'enregistrament de l'entrevista a Javier Farré Juanmartí

El Sr. Javier Farré Juanmartí, major d'edat, autoritza a Aina Rodié Farré a enregistrar, en format d'audio, l'entrevista concedida el dilluns 6 de desembre de 2021 a Llesp pel projecte de recerca de 4t d'ESO que està duent a terme a l'Institut Manuel de Montsuar l'entrevistador/a.

Abans de la signatura d'aquest document ha rebut la suficient informació en relació al contingut i característiques del projecte, així com la finalitat de la gravació, la qual és acceptada.

Tanmateix, fa extensiva l'autorització per a:

- Que el seu contingut pugui ser utilitzat per l'entrevistador/a per realitzar el seu projecte;
- Publicar el seu nom i ocupació laboral.

I perquè així consti, signa el present document a Llesp el 6 de desembre de 2021.

Firma

Autorització per l'enregistrament de l'entrevista a Ramon Farré Juanmartí

El Sr. Ramon Farré Juanmartí , major d'edat, autoritza a Aina Rodié Farré a enregistrar, en format d'audio, l'entrevista concedida el dimarts 4 de gener de 2022 a Llesp pel projecte de recerca de 4t d'ESO que està duent a terme a l'Institut Manuel de Montsuar l'entrevistador/a.

Abans de la signatura d'aquest document ha rebut la suficient informació en relació al contingut i característiques del projecte, així com la finalitat de la gravació, la qual és acceptada.

Tanmateix, fa extensiva l'autorització per a:

- Que el seu contingut pugui ser utilitzat per l'entrevistador/a per realitzar el seu projecte;
- Publicar el seu nom i ocupació laboral.

I perquè així consti, signa el present document a Llesp el 4 de gener de 2022.

Firma

Article publicat al diari "La Mañana" després de la mort del meu besavi Josep Farré.